

Üniversite ve Müşterekler: Çelişkiler ve Devrimci Potansiyel

*Krystian Szadkowski*¹

*Çeviri: Nihan Soycan*²

Hareketsiz öğrenciler nasıl harekete geçer?

1 Nisan 2010'da abartılı derecede üzgün ifadelerle sahip maskeler takan sadece bir avuç dolusu öğrenci, öz itibarıyla neoliberal bir reforma karşı protesto amacıyla Varşova'daki Kültür ve Bilim Sarayı³ önünde toplandığında, Doğu Avrupa'da post-sosyalist bir ülke olan Polonya'da ilerici bir öğrenci hareketinin, hele ki açıkça devrimci ve anti-kapitalist emelleri olan bir hareketin, yeniden ortaya çıkabileceğini hayal etmek zordu. Örgütleyenlerin iyi niyetinden şüphe yok ancak Demokratik Öğrenci Birliği tarafından sergilenen bu kısa eylemlilik, o dönemde Polonya öğrenci hareketinin karşı karşıya olduğu temel sorunları özetliyordu: siyasi güçsüzlük, inisiyatif almaktan ziyade tepkisellik, tutarlı bir programın yokluğu, kamusal alanda marjinalleşme ve kitlesel, kapsayıcı bir örgütlülük geliştirmek yerine bireysel öncülerin medya görünürlüğüne öncelik verilmesi.

Reformun getirdiği değişiklikler metalaşma, ticarileşme, işletmecilik ve kamu üniversitelerinin aşınmasına yönelik sinsi bir küresel eğilimin parçası olsa da bunlar karşılaştırmalı bir perspektiften bakıldığında ne tam olarak yeni ne istisnaiydi; ne de bu önlemlerin nihayetinde kısmi olarak uygulanması sistem için ölümcül oldu. O noktaya kadar Polonya'daki kamu yükseköğretimi, 1990'ların şok terapi reformlarının bir sonucu olarak çoktan bir klinik ölüm halindeydi. Dönemin hegemonik anti-komünizmi altında öğrenci hareketlerinin ve örgütlerinin

¹ szadkowski.k@gmail.com

² nihansoycan@gmail.com

³ Ç.n.: Kültür ve Bilim Sarayı, Varşova'nın merkezinde yer alan ve Polonya'nın komünist geçmişinden kalan devasa bir simgedir. Akademik veya siyasi protestoların burada yapılması kurumsal hafıza ve devlet otoritesiyle hesaplaşma amacı taşıdığını göstermektedir.

bastırılması ile öğrenci kantinlerinin, kulüplerinin ve yurtlarının, yani öğrenci müştereklerinin maddi altyapısının tasfiyesi, mülksüzleştirilmesi ve kademeli olarak ticarileştirilmesi daha geniş bir dönüşüm yörüngesinin parçası haline geldi. Geçiş sürecinin başında, yükseköğretimi yönetenlerin önündeki görev aceleyle ve maliyetsiz bir şekilde kitleselleştirilen üniversitelerin ürettiği, hızla büyüyen öğrenci grubunu işgücü piyasasına halihazırda entegre olmuş uysal bir işgücüne, yani kitlesel öğrenci-işçiye dönüştürmekti.

Sosyalist bir öğrenci örgütü olan Demokratik Öğrenci Birliği'nin 2010 yılındaki faaliyetlerinin zayıflığı, aslında çok daha uzun bir tarihsel sürecin kapanışını açığa çıkardı. Sosyalizmden kapitalizme geçişle birlikte gelen "mülksüzleştirme yoluyla birikim" süreci, aynı zamanda yükseköğretim alanını da etkisi altına almıştı. Bu sürecin çekirdeğinde müştereklerin mülksüzleştirilmesi ile özne inşa süreci arasında işleyen diyalektik bir hareket yer alıyordu ve bu hareket 2010 yılında etkili bir şekilde kapanmıştı.

Maddi temellerinden bilfiil koparılmış kitlesel üniversitede öğrenci yaşamı ve akademik yaşam artık yalnızca pasif ve atomize bir biçim alabiliyordu: İçerisinde bilginin aktarıldığı, mücadelelerin ve hareketlilik kapasitesinin dolaşıma girdiği potansiyel karşılaşma ve kesişim alanları kaybolmuştu. Öte yandan, yıllar boyu süren kitlesel işsizliğin ardından Polonya'nın Avrupa Birliği'ne girişi hem yerli emek piyasasında yeni olanaklar hem de geniş çaplı göç beklentileri yaratmıştı. Bu süreçler öğrencileri bireyselleştirdiği gibi, ikili ilişkilerine de emek piyasasındaki gelecek konumları üzerinden bir rekabet aracılık etmeye başladı.

Demokratik Öğrenci Birliği'nin kamu üniversitelerinin savunusu amacıyla harekete geçirmeye çalıştığı öğrenciler müşterek kurumlar, faaliyetler ve alışkanlıkların dokusundan mahrum bırakılmış bir özneye çoktan dönüşmüşlerdi. Kamu yükseköğretim sisteminde üniversite - ki ben de yıkıntıları arasında eğitim gördüm - yalnızca bir anakronizm ve bireysel başarı önünde bir engel gibi görünüyordu. Bu çıkmazdan kurtuluş, bir strateji değişikliği gerektiriyordu.

Nisan eylemleri sonrasında gelişen ve öğrenci aktivizmini yeniden canlandırma girişimlerinin başarısızlığına odaklanan tartışmalarda (Sowa & Szadkowski, 2011) bu çıkmazda bir gedik açmanın daha kolektif eylem biçimleri - özellikle de köklerini emek ve öğrenci hareketlerinin geleneklerinden alan işgal temelli taktikler - önerilmeye başlandı. Öznelliğin sistemli dönüşümünün, müşterekler temelli karşı-öznellik süreçleri ile karşılanması gerektiği savunuluyordu.

Her ne kadar bu tartışma benzer tarihler, siyasal özgüllükler ve dinamiklere sahip olan başka ülkelerde (örneğin Rusya ve Hırvatistan için bkz. Occupation Cookbook, 2011) etkili olan işgal temelli örnekleri hatırlatsa da o dönemde tüm karşı karşıya gelme biçimleri öğrenci aktivistleri arasında korku ve şüphe uyandırıyor. Birkaç on yıl içinde Polonya'da 1990ların öğrenci mücadelesi repertuarının bir parçasını oluşturan abluka, işgal ve ele geçirme gibi yöntemlerinin yeniden meşruiyet kazanabileceğine ise pek az öğrenci ihtimal veriyordu.

Bu çalışmanın amacı, üniversite içerisinde doğarak toplumsal alana taşan toplumsal ilişkilerin devrimci dönüşüm süreçlerini müşterekler üzerinden düşünmenin olanaklarını ortaya koymaktır. Doğu Avrupa’da sosyalist dönemi takip eden kapitalist dönüşüm sürecinde olduğu gibi, üniversite bugün de bir kez daha kapitalist toplumsal ilişkilerin istikrarlılığı, doğallaşması ve genişlemesi için işlevsel olan öznelliklerin üretiminde merkezi bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda, kitlesel eğitim süreci içerisinde emek gücünü birbirine bağlayan mekânsal ve zamansal bir düğüm noktası (nexus) olduğundan, bugünün sanayileşmemiş bölgelerindeki üniversite ayrıca siyasi mobilizasyon ve karşı-öznelleşme süreçleri için de oldukça elverişli bir alandır (Szadkowski & Krzeski, 2025, s. 137–150).

Kapitalist Polonya’da kamusal öğrenim destekleri altyapısı unsurlarının savunulması amacıyla örgütlenen bir öğrenci işgal protestoları dalgasına (2023-2025) odaklanan bu çalışma, işgal temelli müşterekleşme pratikleri yoluyla gelişen çelişkilere ve olanaklara ışık tutmayı hedeflemektedir. Yakın zamanda gerçekleşen bu öğrenci hareketliliğini post-sosyalist yükseköğretim sisteminin gerçeklikleri ve gerilimlerinin içerisine yerleştirerek, müşteregin mücadele içerisinde ve mücadele aracılığıyla inşa edilme süreçlerinin yanı sıra; bilgi üretiminin, eğitimin ve kendini eğitmenin, genişleyen bir müşterekleşme hareketini istikrarlı hale getirmekteki rolünü öne çıkarmayı amaçlıyorum. Bu metin beş kısımdan oluşmakta; çekirdeğinde ise protestoya katılan öğrencilerle birlikte yürütülen bir ortak araştırma sürecinden elde edilen bulguları sentezleyen bütünlüklü bir vaka incelemesi yer almaktadır (Kalbarczyk vd., 2024; Antonowicz vd., 2024)⁴. Ancak bu analize geçmeden önce müşterekliği nasıl kavramsallaştırdığıma kısaca değineceğim.

Toplumsal bir ilişki olarak müşterek

Müştereği yalnızca bir kaynak ya da alternatif bir mülkiyet formu olarak değil de başlı başına bir toplumsal ilişki ya da bu ilişkiyi genişletip yeniden üreten, bununla ilişkili bir öznellik olarak kavradığımızda (Hardt ve Negri, 2009; De Angelis, 2017; Federici, 2018; Caffentzis, 2013), müşteregin günümüz kampüslerindeki baskınlığını ayırt etmek güçleşecektir. Hardt ve Negri’nin düşüncesinde açıkça görülen müşterek yorumlarında olduğu gibi, üretimi alıkoymas ve kapitalist zorunluluklara tabi kılması yoluyla müşteregin geliştirilmesi konusunda sermayeye tarihsel olarak eşi benzeri görülmemiş bir kapasite atfeden ilerici damarlar reddedildiğinde, elimizde müşteregin ontolojik bir okuması kalır (Slater, 2014, s. 539).

İnsan doğasını toplumsal ilişkilerin bir bileşimi olarak okuyan 6. Tez başta olmak üzere *Tezler*’de ya da boş zaman komünizmine geçişin ve bu geçişin hem nesnesi

⁴ Bu ortak araştırma sürecinin ürünü olan her iki kitap da açık erişimli olarak yayınlanmıştır ve yapay zeka tabanlı çeviri araçları çağında dünyanın başka bölgelerinden öğrenci hareketlerinin erişimine açıktır. Kitaplar şu bağlantılardan indirilebilir: bit.ly/JowitaBook ve bit.ly/KamionkaBook.

hem de öznesi olan bir zenginlik anlayışının koşulu olarak genel zekanın gelişimiyle birlikte, kapitalist ölçünün rasyonel karakterinin sarsıldığı *Grundrisse*'te yer alan Marksist iç görülerle daha uyumlu olan bu şekildeki bir okuma, müşteregi "ilkel birikim" tabiri üzerine olan son bölümdeki gibi değil, toplumsal varlığın ezeli formu olarak anlar. Müşterek zaten her daim "bizimledir": toplumsal varlığın tarih ötesi bir şekilde kavranan özünü (Lukács, 1978), bir diğer deyişle toplumsallığı veya ilişkiselliği bizatihi kavrama biçimini teşkil eder.

Paradoksal olarak Hardt ve Negri (2009), sınırlılıklarına rağmen, *Ortak Zenginlik* isimli kitaplarında bize Marksizmin bütünü açısından geniş kapsamlı sonuçları olan temel bir ontolojik ilke üzerine eski bir Maoist tartışmayı, yani birin mi ikiye bölündüğü yoksa ikinin mi bir'de birleştiği sorusunu, yeniden gözden geçirerek müşterek ve sermaye arasındaki ilişkinin özünü kavramamıza olanak tanırırlar.

Görünüşte basit olan bu ayrışmaya dair alınan pozisyonlar, Marksizm içerisindeki siyasi tutumları iki kampa ayırmaya olanak tanımaktadır. Bunlardan ilki, sermaye bütünlüğünün içinde ve bu bütünlüğe karşı yürütülen sınıf mücadelesinin başlangıç noktası olarak alınan bütünleştirici bir değer ilişkisinin önceliğini vurgular. İkincisi ise, sermayeden bağımsız kalmanın ötesinde, sermayeden bir kopuş da gerçekleştirmeye ve kendi otonomisini yeniden kurmaya muktedir olan canlı emeğin özerkliği hususunda ısrarcıdır. Hardt ve Negri, müşteriğe getirdikleri yorumlarıyla açıkça ikinci grupta yer alır: Sermaye öncelikle, zaten sürekli yaptığı gibi, bir sentez gerçekleştirmelidir. Sermaye; sahte bir bütünlüğü, hareket halindeki sahte bir birliği istikrarlı kılarak, kendi aygıtları içerisindeki müşteriği alıkoymaya ve böylece Lukács'ın (1971) deyişimiyle bir o kadar yanılmalı olan "toplumsalın toplumsallaşmasına" zemin hazırlamaya mecburdur. Bu haliyle müşterek, her zaman hâlihazırda verili olan fakat sürekli bir çarpıtmaya ve kapasitelerimizi daraltan bir sentezleme sürecine maruz kalan bir şeydir. Bu nedenle bize düşen, sadece varlığın bu ortak ontolojik zeminini tanıyarak çarpıtma perdesini yırtıp atmak değil, bir o kadar da kapitalist sentezin içinden, ona karşı ve onun ötesine geçerek müşterekleri otonomiye doğru sonsuz bir genişleme hareketine sokmaktır. Nasıl ki sınıf mücadelesi olmaksızın sınıf yoksa (Tronti, 2019), antagonist bir müşterekleştirme olmaksızın müşterek de yoktur (Ford, 2017, s. 7).

Marx'ın müşteriği erken dönem çalışmalarında ele aldığını ve bunu yalnızca odun "hırsızlığı" pratikleriyle karşılaşmaları üzerinden değil, bizzat siyasal ontolojisinin temellerine kaydederek ekonomi politiğin eleştirisini mümkün kılan, düşüncenin kendisini tarih ötesi bir "konum" haline getirerek yaptığını göz önünde bulundurursak, ontolojik boyutun önemi açıklığa kavuşacaktır. Müşterek üzerine düşünmek, bu anlamıyla tarihsel olarak mevcut olan müşterekleştirme pratiklerinin üstüne bindirilen basit bir teorik "katmana" indirgenemez. Müşterek sadece tarihsel veya güncel olarak mevcut olan bir dizi pratik, kullanım, gelenek ya da kaynak yönetimi biçimi değildir. Daha ziyade, düşünce ve pratiğin, teori ve eylemin paylaşılan ve birbirinden ayrılamaz hareketini, bir diğer deyişle mevcut gidişatın ortadan kaldırdığı gerçek hareketini ifade eder.

Böylelikle Marx'ın felsefesi hayati önem arz eden bir unsuru, yani müşteregin hiyerarşiler ile sermayenin kendisinin sonradan üzerine bindirildiği temel varlık ilişkisini teşkil ettiğini kavramamıza olanak tanımaktadır. Canlı emek ve onun ürettiği zenginlik olarak müşterek, tarih ötesi formuyla bütün üretkenliğin birincil kaynağıdır. Bu açıdan müşterek, sermayeyi üreten unsur olduğu kadar sermayenin hayatta kalmak için zapturapt altına almak zorunda olduğu bir şeydir (Roggero, 2010). İlkesel olarak tüm toplumsal dünya müşteregin üzerinde temellenebilir ve bu şekilde de "müşteregin komünizmine" dönüşebilir.

Meseleyi bu şekilde çerçevelemek pek de rağbet gören bir yol olmayabilir. Ancak bu noktada önemli olan, kapitalizme geçişin ve sermayenin gelişiminin müşteriye ne yaptığı sorusudur. Mesele sadece bu geçişi mümkün kılmak üzere müştereklerin çitlenmesinin ve öznellik üretiminin öneminden ibaret değildir. Bilakis mesele, Kapital'in giriş bölümünde betimlenen mübadele hareketiyle, bir anlamda kapitalist soyutlamanın kuruluşu esnasında müşteregin tersyüz edilmiş, yanılısamalı formunun tesis edildiği süreçle ilgilidir. Sermaye, müşteregin tersyüz edilmesinin temsilidir: Zenginliğin sahteleştirilmesidir; çarpık bir form almasına zorlayan bir bozulmadır.

Ancak bu diyalektik hareket içinde, sermaye inkâr edilemez derecede yeni ve müşteregin kendisinin farklı bir bakış açısıyla görülmesini sağlayan bir şeyi daha beraberinde getirir. Lukács'ın *Tarih ve Sınıf Bilinci* (1971) eserinde yazdığı gibi, sermaye "toplumun toplumsallaşmasına" yol açarak öncesinde birbirinden kopuk bulunan emekleri tek bir homojen dolayım topluluğu içerisinde birbirine bağlar. Bu esnada müşteriye de yeni bir görev yükler. De Angelis'in (2017) bir tür karşı-hareketin etkinleştirilmesinin gerekliliğine işaret ederek ortaya koyduğu bu görev, müşterekleştirme vektörünün tersine çevrilerek sermayenin yerinden edilmesidir.

Müşterek ve Üniversite

O halde üniversite bağlamında müşteriye nasıl kavramsallaştırmalıyız? Referans noktam temel olarak yukarıda çerçevelenen ve İtalyan Marksizminin belli damarlarında (örn. Negri, 2023) bulunabilen, müşterek üzerine düşünmenin materyalist ve içkinici geleneğidir. Bu gelenek Marx'ın başlattığı çizgiyi sürdürmekte (Szadkowski, 2023), sermayeden önceki tüm zenginlik sistemlerinin üzerinde yükselen asli bir düzeyi tanımlamaktadır (Holloway, 2015). Bizleri kendimize, içinde yaşadığımız insani ve doğal çevrelere bağlayan bu bağların ilişkiselliğinin ta kendisidir ve bu ilişkisellik müşterek olarak tanımlanabilir (Szadkowski, 2019). Bu açıdan ve özellikle de doğayla ve kendimizle kurduğumuz metabolik ilişki bağlamında canlı emek de bir müşterekleştirme süreci teşkil eder (Lukács, 1978). Müşterek olarak canlı emek, bu şekilde yeni bir politik-ekonomik düzenin, müşteregin komünizminin temellerini atmaya hedef edinen bir düşünüm için üretken bir başlangıç noktası sunmaktadır. Zira müşterek, varlığın genel ve temel bir karşılıklı bağlantılılığı

varsayımına dayanır ve adlandırdığı şey de yalnızca etrafımızdaki her şeyin öz-düzenleme ve öz-yönetim sürecidir.

Başta üniversite olmak üzere kurumlar, bu şekilde anlaşılan bir müşteregin prizmasından bakıldığında, küresel-ulusal-yerel bir ilişkiler ağı içerisindeki düğüm noktaları biçimini alırlar. Görevleri artık yalnızca hâlihazırda üretilmiş kaynakları ve toplumsal ilişkileri müşterekleştirme süreçleriyle sınırlı değildir. Daha çok, çevrelerinde faaliyet göstermekte olan aktörlerle gittikçe yoğunlaşan ve kapsamlı hale gelen yatay ilişkiler oluşturmaya kadar uzanırlar. Ontolojik açıdan müşterek yalnızca ve yalnızca hiyerarşiden arınmış koşullarda gelişebilir. Tıpkı bir insanın kısmen özgür olamayacağı gibi, bir şeyin de yalnızca kısmen müşterek olması mümkün değildir. Bu yönüyle müşterek için tasarlanıp geliştirilen kurumlar kapitalist yönetime ve devlet bürokrasisine özgü ilişkilerin yanı sıra, feodal ilişkileri yeniden üreten ve üreticilerin kendisi tarafından üreticiler için gerçekleştirilen eğitim ve bilgi pratikleri aracılığıyla neşe içinde üretilen müşteregi yapaylıkla parçalayan ilişkilerden de aktif olarak kaçınırlar (Szadkowski, 2017).

Bu nedenle ontolojisine bakıldığında müşterek üzerine düşünmek için üniversiteden daha iyi bir yer olmadığını varsaymak mümkündür. Kapitalizm öncesi kökeninden beri üniversite hem genel anlamıyla toplumsal bir ilişki olarak hem de bir topluluğu ayakta tutan bir meta olarak müşteregi üretip yeniden üreten çeşitli topluluk formlarına dayana gelmiştir. Bir kurum olarak ise üniversite bilginin bir kaynak ve bir pratik olarak özgürce geliştirilmesine, belli öznellik biçimlerinde yeniden üretilmesine ve somutlaşmasına adanmış bir topluluk olmanın yanında bu özelliğini sürdürmeye de devam etmiştir. Üniversiteyi oluşturan birçok alt sistem de müştereklerin yönetimine yönelik düzenlemeler biçimini almaktadır (Roxå & Mårtensson, 2014). Bu alt sistemler üniversitenin sınırlı kurumsal kabuğu içinde geliştirilen öz-yönetimli ve öz-örgütlenmeli disiplinlerden üniversite bünyesinde toplanan öğrenci ve akademisyenlerin geçici olarak paylaştığı yurt, kulüp ve kantinler gibi akademik yaşamın maddi temellerine, hatta fakülteler ile enstitülerin yönetim biçimlerine kadar uzanır. Son olarak, aynı zamanda üniversitenin kurumsal bir bellek formu oluşturduğu da not edilmelidir. Üniversitenin uzun süreli tarihine (*longue durée*) kazınmış olan, bilginin başta kendisi için yaratıcı bir biçimde korunması ve dönüştürülmesidir. Kapitalist bilgi alanları güçlü bir doğallaştırıcı güç olarak işlevlenirken, sermaye ise bizzat bir unutmaya biçimi olarak işlemektedir. Buna karşın, bir bütün olarak ele alındığında, sıklıkla radikal olmayan şekillerde de olsa, üniversite Max Haiven'in (2014) tanımıyla "belleğin müşterekleştirilmesi"nin mekânına dönüşebilir.

Müşterek yalnızca tarihsel olarak tüm kolektif bilgi üretimi ve yeniden üretimi pratiklerine sızmakla kalmayıp bunların ontolojik temelini de oluşturur. Hatta J.D. Bernal'in izinde söyleyebiliriz ki, müşterek diğer yerlere ek olarak üniversite duvarları içinde geliştirilen bilime hâkim olan toplumsal ilişkilerin fiili bir prefigürasyonuna (ön biçimine), yani evrensel müşterek emeğin bir prototipine

karşılık gelmektedir (Bernal, 1939, s. 415). Bu durumda bireyselliği ortadan kaldırmayan kapsayıcı bir topluluk içinde üretimin, değişimin, dağıtımın ve tüketimin geniş kapsamlı, ulus ötesi bir öz-yönetim ve öz-düzenleme biçimini alır. Müştereği boşaltılmış bir üniversite artık görevleriyle uyumlu olarak işlemeyen, üretken ve iletişimsel pratiklerin veya öznelliğin oluşumu süreçlerine kurumsal bir form sağlamakta başarısız olan bir üniversitedir. Harabeler içinde bir üniversitedir (Szadkowski & Krzeski, 2025). Bunun nedeni, en azından, yalnızca üniversite emeğinin çıktılarının müşterekleşmesinin yanında sermayeye tabi kılınanlar da dahil olmak üzere bilgi üretimindeki gerçek başarı kriteri ile tanımlı etkililik kriterinin kendisinin bilginin ne ölçüde müşterekleştiğine, yani erişimine ve gündelik kullanımına, ne kadar nüfuz ettiğine bağlı olmasıdır.

Günümüzde neredeyse tamamen işletmecî rejimler ile yönetilen ulusal sistemler bile müşterek üzerinden beslenmeye mecbur olduğundan üniversitenin bir derece öz-yönetimine sınırlı da olsa izin verilmektedir. Tarihsel olarak devletin ve kilisenin güdümünde gelişen öğrenci ve öğretmen toplulukları, çevrelendikleri toplumsal ilişkilerde maddi ve entelektüel bir gedik oluşturmuşlardır. Söz konusu topluluklar kendilerini kuşatan toplumsal düzenin yeniden üretimine tabi olmayı sürdürseler dahi otonomi anlarını temsil etmişlerdir. Devlet ve din aygıtlarının bir uzantısı olma işlevlerinden ayrı olarak üniversite müşteregin bileşenlerinin bir derece özerklik kazanabildiği ve özgül öznellik biçimleriyle eklenenebilen bir mekân olarak işlevlenmiştir.

Bu bağıntı müşteregi anlamının temelidir. Süregiden müşterekleştirme hareketi yoluyla nesne (müşterekler) ve özne (öznellik) arasındaki ayrımı durmaksızın ortadan kaldıran süreçsel bir ilişkiyi ifade etmektedir. Bu ilişki ayrıca bu yazının da temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bir yandan yükseköğretimin Doğu Avrupa'daki kapitalist dönüşüm süreçleri ilk başta öznelliği müştereklerden koparmak ve bu harabeler üzerinde kapitalist toplumsal ilişkilere uygun yeni bir öznellik biçimi olan öğrenci-işçi öznelliğini inşa etmek yoluyla sözü edilen ilişkiyi parçalamayı hedeflerken, bu yazıda incelenen öğrenci işgal protestoları ise aksi yönde gelişmiştir. Bu protestolar çitlemelere ve mülksüzleştirmelere karşı direnişten, baskın öznellik temsilinin fark edilmesinden ve işgal temelli müşterekleştirme pratikleri yoluyla üniversite müştereklerini yeni bir öğrenci öznelliğiyle yeniden eklemeye yönelen içkin karşı-öznelleşmelerin gelişiminden doğmuştur. Nihayetinde müşterek üniversite içinde yalnızca insani eylemle, yani gündelik mücadele ve canlı emekle yeniden üretilir.

Öğrenci işgalleri müşterekleşmesi ve öznelliğin üretimi

Bu bölüm, İşçi İnisiyatifi Gençlik Örgütü (KMİP)⁵ tarafından örgütlenen iki yıllık bir öğrenci işgal protestoları döngüsü (2023-2025) merceğinden antagonist

⁵ İşçi İnisiyatifi (Inicjatywa Pracownicza) anarko-sendikalist yönelimli, birden fazla sektörde örgütlenen, militan ve bağımsız bir sendikadır. 2001 yılında Poznań'da kurulmuştur (ve 2002'de resmî olarak tescil edilmiştir). Sanayi, lojistik, platform tabanlı çalışma ve kamu ünivesiteleri dahil olmak üzere bir dizi alanda yaklaşık 6000 üyeyi bir araya getirmektedir. Gençlik Örgütü, sendikannın gençlik

müşterekliğin tezahürlerini inceleyerek, kapitalist toplumsal ilişkilere gömülü olan üniversiteler kapsamında müşteregin toplumsal ilişkisini genişletmeyi hedefleyen pratiklerin sahip olduğu olanaklar, karşı karşıya kaldıkları çelişkiler ve sınırlılıklar üzerine düşünmektedir. Bunu takiben vaka incelemesi ise müşteregin üniversite eğitimiyle olası eklemelenmesine ve bunun devrimci siyasi pratik açısından doğuracağı sonuçlara dair materyalist bir düşünsel katkı sunmayı amaçlar.

Öğrenci-işçi: öğrenci özneliği ve Polonya kapitalist yükseköğretiminin gelişiminde müşterekler

Polonya'nın Doğu Avrupa neoliberalizminin şampiyonu ve 1990'lar kapitalist dönüşümünün kazananı olduğu düşünülür (Piątkowski, 2025). Gerek o dönemde gerekse günümüzde bir model olarak parmakla gösterilen anti-komünist, sağcı, neoliberal Polonya (Lazzarato, 2025) 1990'ların başından beri ne adil bir servet dağılımına sahiptir ne de bilim ve yükseköğretime yönelik özellikle de yüksek düzeyli olan fonlardan yararlanabilmiştir. Tam tersine, Polonya servetin yabancı sermaye tarafından hızlıca temellük edildiği (Zarycki, 2022) ve Harvey'in (2003) ifadesiyle güçlü bir "mülksüzleştirme yoluyla birikim" süreçleriyle damgalanmış bir çevre ekonomisi olagelmıştır.

Sosyalizm hiçbir zaman üniversitelere kitlesel erişimi başaramamıştır (Antonowicz, 2015). Bu nedenle post-sosyalist geçişin başlangıcında yükseköğretim sistemi, kamu fonlarının oldukça düşük olmasına rağmen üstesinden gelinen son derece iddialı görevlerle karşı karşıya kalmıştı. 1990 yılında öğrenci nüfusu yalnızca 403.824 iken kitleselleşmenin zirveyi gördüğü 2006 yılında bu sayı 1.953.832 öğrenciye vardı. Bu rakam, başka faktörlerin yanında derin demografik düşüş sebebiyle 2024 sonunda (108.609'u uluslararası öğrenci olmak üzere) 1.280.096 öğrenciye geriledi. Her ne kadar 1997 Anayasası'nda yükseköğretim bir hak olarak tanınmış ve kamu kurumlarında ücretsiz yükseköğretim resmî olarak güvence altına alınmış olsa da yükseköğretim sistemi kamu özelinde en belirgin yarı zamanlı programlar için alınan öğrenim ücretleri olmak üzere erişimin kısmi ticarileşmesine izin verdi. Kitleselleşmenin en yoğun olduğu dönemde kamu kurumlarına kayıtlı bulunan yaklaşık yarım milyon öğrenci, eğitimleri için ücret ödüyordu. Buna erişim talebinin önemli bir kısmını emen özel yükseköğretim sektörünün dinamik olarak genişlemesi eşlik etti (Kwiek & Szadkowski, 2018).

1990'larda yükseköğretim bağlamında zaten oldukça düşük olan kamu finansmanı, "maliyetsiz" bir kitleselleşme modelini öngörüyordu. Bu durumun doğrudan sonuçlarından biri yurtlar, yemekhaneler, burs sistemleri gibi eğitime destek altyapılarının geliştirilmesinin hızla artan öğrenci nüfusuna doğru orantılı bir tempoda terk edilmesiydi. Öğrenci yurtlarında ve kamu yemekhanelerinde boş

yapılanmasını oluşturmaktadır ve 2020'den bugüne Polonyanın en büyük 7 akademik kentinde faaliyet göstermektedir. İnisiyatifin faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi şu adreste bulunabilir: mlozdi.ozzip.pl

yer sayısı genişlemedi, azaldı; öğrenciler ise eğitim süreleri boyunca temel ihtiyaçlarının kısmen de olsa metalaşmaktan çıkarılmasına güvenemez hale geldiler.

Dahası, 1990'ların Polonyalı siyasetçilerinin vulgar neoliberalizmi ile harmanlanan kamu finansmanına yönelik monetarist yaklaşım, öğrencileri gelecek borçlanmaları pahasına dahi olsa (Lazzarato, 2012; 2015) eğitim süreleri boyunca iş gücü piyasasının dışına çıkarabilecek ölçüde öğrenci kredisi programlarının devreye sokulmasını engellemiştir. Böyle bir çözüm "fazla pahalı" bulunmuş ve yapısal uyum programlarına bağlı tutulan bir ülkede tam teşekküllü bir öğrenci kredisi sistemi kurmak maksadıyla kamu borcunun artırılması fiilen düşünülemez hale gelmiştir. Bu nedenle de 1998'de yürürlüğe konulan öğrenci kredileri, burslara dayalı ve giderek eriyen maddi destek biçimlerinin yerini tutmaya çalışan yarım yamalak bir önlem olmaktan öteye gidememiş; sınırlı çözümünü de hızla tüketmiştir. 2010'ların başına gelindiğinde öğrenci kredileri öğrenciler arasında makul bir ilgi görmeyi önemli ölçüde bırakmıştı. Farklı bir çözüm bulunmalıydı.

Zaman içerisinde öğrenciler eğitim sürecinde yer alan bir iş gücü olmaktan ziyade, zaten iş gücü piyasasında aktif olan bir iş gücüne kademeli olarak dönüştürüldü. Bir dizi düzenleyici önlem ile öğrencilerin preker istihdam maliyeti düşürülüp; gastronomi gibi sektörlerde çalışmak eğitim süresince edinilen "iş deneyimi" olarak söylemsel düzeyde yeniden çerçeveselendi. Başlangıçta bu çözüm, kapitalist dönüşümün yarattığı kitlesel işsizlik nedeniyle nesnel engellerle karşılaşsa ve bir kısım öğrenciyi doğrudan yoksulluk deneyimlerine mahkûm etse de öğrenciler giderek daha da kullanışlı ve esnek hale gelen bir iş gücü olarak öne çıktı. Bu kapasiteleriyle öğrenciler, yeni Polonya kapitalizminin periferik bir biçiminin gelişmesini mümkün hale getirdiler.

Sonuç olarak, öğrenci öznelliğinin yeni bir temsili konsolide oldu: Kitle öğrenci-işçi. Bu durumun paradoksu ise Polonyalı öğrenci-işçinin ne eğitimini bazen yaptığı işlerle destekleyen bir öğrenci ne de becerilerini güçlendirmek için yarı zamanlı çalışan veya dışarıdan eğitim gören bir işçi olmasında (ki öyledir de) yatar (Rikowski, 2000). Bu temsil, borçla fonlanan birkaç yıllık özgürlüğünü gelecekte disiplinli ücretli emeğe mecbur kılmak üzere takas eden bir "borçlu öğrenci" de değildir (Lazzarato, 2015). Öğrenci-işçi kitlesi aynı anda hem tam zamanlı işçi hem de tam zamanlı öğrencidir. Periferik sistemin çelişkilerini taşıyan bu temsil, kamusal yükseköğretimin ve de öğrencilerin sıklıkla asgari ücretle çalıştığı (Bosquet, 2008) "tırışkadan işler" (Graeber, 2018) kurmaca karakterini ifşa etmektedir. Öğrenci öznelliğinin bu çerçevede olgunlaşması pandemi sonrasında tüm Avrupa'yı kasıp kavuran hayat pahalılığı kriziyle hızlandı. 2022'den beri keskinleşen ve 2023'te tavana vuran enflasyon artışları kira bedellerinde paralel yükselişler ve temel tüketim mallarının enflasyonu aşan fiyat artışları ile birleşerek öğrencilerin eğitimleri boyunca iş gücü piyasasına bağımlılığını derinleştirdi ve derslerine odaklanma kapasitelerini daha da sarstı.

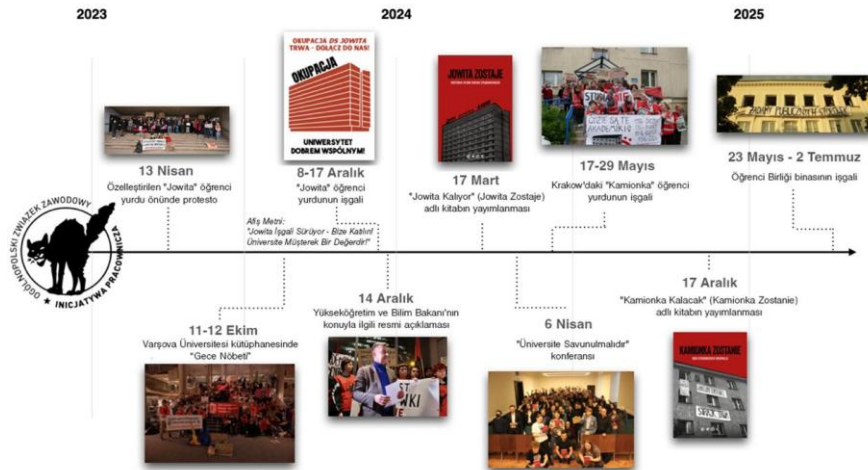
Eş zamanlı olarak öğrenci yurtları sektörüne yönelik yıllarca süren finansal ve organizasyonel ihmal birçok cephede daralmaya yol açtı: Toplam yurt sayısı azaldı,

mevcut yatak kapasitesi düştü ve yurtların genel durumu pek çok öğrenciyi bu seçeneği tercih etmekten vazgeçirecek kadar kötüleşti (Grzelak vd., 2024). Yurt sektörü Polonya kamu üniversiteleri kapsamında marjinalleştirildikçe; ortak mekânlar, yaşam ve çalışma arasında geçirilen ortak zaman ve akademik yerleşmelerde tarihsel olarak üretilen ortak kültürel pratikler gibi öğrenciler için mevcut bulunan müşterekler alanı da benzer biçimde daralmış oldu. Aynı zamanda konuta yönelik süregelen talep; artan kira ve emlak fiyatları ile otel/yurt yatırımlarının belli inşaat kanunu maddelerinden muaf tutulması ile aslında bu alana oldukça yabancı olan özel sermayeyi çekti. Yeni inşaatların yanında mevcut yurtların özelleştirilmesinin önemli bir kâr kaynağı olduğu görüldü (CBRE Research, 2025).

2023-2025 öğrenci işgal eylemleri döngüsü tam da böyle bir sahnede vuku buldu. Eğitim için gerekli olan ve aksi durumlarda içerisinde öğrenci müştereklerinin de gerçekleşebileceği kamu altyapısının çürümesi ve ihmali süreci post-sosyalist dönüşümün en başından beri üretilen yeni bir öğrenci özneliği biçimi olan kitlesel öğrenci-işçinin konsolidasyonu ile çakıştı. Kapitalist iş yerinin çekim gücüyle üniversiteden gittikçe uzaklaşan bu temsil, öğrenciler ile akademik kurumlar arasında genişleyen mesafeyi somutlaştırmaktaydı. Pandemi tecrit deneyimi ile daha da keskin hale gelen eğitim ve çalışma hayatının bireyselleşip atomize hale gelmesi, Aralık 2023'te özelleştirilen "Jowita" yurdunu savunmak için gerçekleştirilen işgal esnasında kısa süreliğine kesintiye uğradı. İşgal, Polonya öğrenci hareketi pratiklerinin daha geniş çaplı bir açıdan yapılandırılması sürecinin başlangıcını imlemekteydi.

Öğrenci işgalleri mücadelesinin döngüsel izleği

2023 yılında başlayan ve Poznań'daki Adam Mickiewicz Üniversitesi bünyesindeki, kamu mülkiyetinde iken özelleştirilmesi kararlaştırılan Jowita yurdunun on günlük işgali ile zirveye ulaşan hareketlilik Polonya üniversitelerindeki protesto eylemlerinin çağdaş tarihinde dönüm noktası oluşturmuştur. Bu öğrenci mücadeleleri döngüsünün ana hatları aşağıdaki gibidir:

Şekil 1. Polonya öğrenci mücadelesi (2023-2025) olay dizini.

En başından beri İşçi İnisiyatifi Gençlik Örgütü'nün temel odak noktası barınma, artan yaşam maliyetleri ve genç nesilleri etkileyen preker istihdam sorunlarıdır. Zamanla örgütün perspektifi bu yapısal sorunların resmî olarak kamuya açık ve ücretsiz kurumlarda eğitim görebilme imkânına etkilerine doğru kaymıştır. 2023 yılının başlarında Poznań Adam Mickiewicz Üniversitesi yönetiminin kira krizinin sürdüğü bir dönemde 400'ün üzerinde uygun fiyatlı barınma olanağını ortadan kaldırarak merkezi konumdaki Jowita yurdunu kapatma ve satma planlarını açıklamasının akabinde yerel KMIP'te örgütlenen öğrenciler, yurt sakinleri ve Rozbrat Squat anarşistleri bir dizi protesto ve hareketlilik başlatmıştır. Öğrenci, kiracı ve işçi hareketlerini bir arada toplayan bu geniş koalisyon uygun fiyatlı öğrenci barınmasının yüksek kiralardan etkilenen tüm kent topluluğu için önemini vurgulamıştır. Düşük maliyetli yurtlarda ne kadar öğrenci barınırsa yerel konut piyasası üzerindeki rekabet baskısı da bir o kadar azalacaktır.

Buna paralel hareketlilikler başka kentlerde de gelişmekteydi. Varşova Üniversitesi'nde akademik yıl başlangıcı geniş bir öğrenci grubuna yurt yeri tahsis edilmesinin reddi ile damgalanmıştı. Bir gecede pek çok öğrenci başlarını sokabilecekleri uygun bir çatı umutlarını yitirdiler; bazıları ise öğrenimlerini tamamen bırakmak zorunda kaldılar. KMIP'te örgütlenen öğrenciler protesto amaçlı olarak üniversitenin halk kütüphanesinde bir gece nöbeti düzenlediler. Uzun zaman sonra ilk kez kamusal alanın bu şekilde ele geçirilmesi medyanın dikkatini çekince artan barınma maliyetleri konusu kamuoyu tartışmalarına taşındı. Daha geniş ağlara sahip bir koalisyon içinde yürütülen bu ve bunun gibi eylemler öğrenci hareketinin dinamizm kazanmasına ve erişim alanının genişlemesine katkıda bulundu. Bu hareketlerin merkezinde kitlesel öğrenci-işçi öznelliğine özgü çelişkiler yer almaktaydı: Artan yaşam maliyetleri, iş gücünün giderek kendisine düşmanlaşan koşullar altında yeniden üretilmesi zorunluluğu ve kapitalist iş gücü piyasasının yağmacı karakterinin yanında, resmiyette temsile dayanan üniversite yönetimlerinin kurmaca niteliği ile ifşa olan eğitim mekânının kendi içindeki temsil sorunu bu çelişkilerin arasındaydı.

Aralık 2023'te öğrenciler Jowita yurdunda öğrencilerin iş yerinde, eğitim gördükleri mekânlarda ve barındıkları yerlerde sömürülmesine ayrılmış bir günlük bir akademik konferans düzenlediler. Konferansın sonunda büyük bir grup öğrenci konferans salonunu terk etmeyi reddetti ve eylem sonraki on gün boyunca aralıksız şekilde devam eden bir bina işgaline evrildi. Bir sonraki bölümde ayrıntılı şekilde ele alınan bu işgal Polonya öğrenci hareketinin 1989 sonrası tarihinde eş benzeri görülmemiş, olağanüstü bir moment teşkil ediyordu.

İşgal, yeni atanan Bilim ve Yükseköğretim Bakanı'nın arabuluculuğu yoluyla taraflar arasında varılan bir anlaşma ile sona erdi. 14 Aralık'ta Jowita'yı ziyaret eden bakan, yurdun yenilenip mevcut konumunda hizmete devam etmesi için bakanlık fonlarının tahsis edileceğini açıkladı. Bu şekilde görev süresine eğitim destek altyapısı ile ilgili güçlü bir vaatle başlamış oldu. Ancak bu vaat, özellikle bakanın o zamandan beri kamuoyu hafızasından büyük ölçüde silinmiş bulunduğu günümüzün perspektifinden bakıldığında sınırlı bir etkiye sahip görünüyordu. Öğrenciler

yetkililere güvenmediler ve hücum eylemlerini sürdürme kararı aldılar. Takip eden üç ayda öğrenciler işgal esnasında gerçekleştirilen ortak araştırmadan (aşağıda tartışılacak) faydalanarak mücadelelerini belgeleyen 500 sayfalık bir kitap hazırladılar. Bu sayede geçici de olsa kazanım hafızasını müşterekleştirdiler ve gelecek mücadeleler için bir araç yarattılar. 17 Mart 2024'te yayımlanan *Jowita Kalıyor: Öğrenci Mücadelesinin 10 Günlük Tarihi* (Kalbarczyk et al. 2024) isimli kitap daha sonra akademik merkezlerde gerçekleşen tartışma toplantılarının temelini oluşturdu. Bu toplantılar öncelikle deneyimlerin müşterekleştirilmesine ve ortak bir perspektifin oluşturulmasına, yani daha fazla hücum mücadelesini sürdürebilecek politik bir öğrenci öznesinin inşa edilmesine odaklandı.

17 Mayıs 2024'te Krakow'da öğrenciler benzer şekilde satış tehdidi altında olan ve Jagiellon Üniversitesi'ne ait metruk durumdaki Kamionka yurdunu işgal ettiler. Bu sefer mücadele çok daha çatışmalı bir hale büründü. Üniversitenin resmiyetteki özerkliğine rağmen üniversite yönetimi ve bakanlık taviz vermeye yanaşmadı ve işgalin daha ilk saatlerinde polis yardımıyla öğrencileri bastırmaya çalıştı. Etkili bir direniş sergileyen öğrenciler Kamionka'yı demokratik olarak yönetilen müşterek bir alana dönüştürdüler. Bu kez iki hafta süren işgal, öğrencileri binadan ayrılmaya ikna etmeyi hedefleyen bir dizi karşılıksız vaatle sona erdi. Önceki işgale benzer şekilde öğrenciler bu sürecin ardından da bir kitap hazırladılar. Jowita işgalinin sona ermesinin yıldönümü olan 17 Aralık 2024'te yayımlanan *Kamionka Kalacak: Öğrenci İşgallerinin Bir Yılı* (Antonowicz, vd. 2024) bu mücadeleyi belgeledi. Kitap başlıklarının evrimine bakıldığında bile iradenin kademeli olarak çözüldüğü, gelecek ufkunun sertleşmesine rağmen daraldığı ve mücadele döngüsünün aşamalarla tükendiği görülmektedir. Kitabın yayımlanması çevresinde yürütülen mütevazı bir hareketlilik kampanyasının ardından öğrenciler son bir büyük ölçekli hücum başlatmaya karar kıldılar. Bu kez hedef Varşova Üniversitesi'nde yönetimle işbirliği içindeki öğrenci konseyinin binalarını işgal etmektir. Bu protesto, bir yıl önce üniversite yönetiminin kampüste uygun fiyatlı ve erişilebilir bir yemekhane açma vaadi ile resmî Öğrenci Birliği tarafından kiralanan ve "İndeks" öğrenci kulübüne daha önce ev sahipliği yapmış mekânın özel bir ticari şirket tarafından temellük edilmesine odaklandı. Kırk gün süren bu işgal, öğrencilerin işgal temelli müşterekleştirme ve örgütlenme kapasiteleri artsa bile üniversite yönetiminin strateji değiştirerek bir yıpratma savaşı ve protestonun sönümlenmesini bekleme yollarına gittiğini kanıtladı. Yönetimin bu kez işgal edilen alanlar arasında serbest bulunan öğrenci hareketini kısıtlamasıyla tüm döngünün en "avangart" karakterini kazanan bu işgalde öğrenciler, bitişikteki meydana canlı bir otonom eğitim ve kültür merkezi kurmayı başardılar. Ancak eylemler üniversite yönetiminin boş vaatlerinin ötesinde somut bir kazanım elde etmekte başarısız oldu.

Müşterekleşme olarak işgal

Öğrenci mücadeleleri silsilesinde gerçekleşen üç işgal, genel olarak benzer bir stratejiyle örgütlenmiş ve kıyaslanabilir bir yapıyı yeniden üretti. Her bir olayda öğrenciler, kamusal alanı (ya öğrenci yurtlarını ya da öğrenci konseyi binalarını)

müşterekleştirmiş ve böylece ortak bir birlikte eyleyiş için hem zamanı hem de mekânı açmışlardır. Her seferinde KMIP başlatıcı olmuş fakat sorumluluk diğer kentlerden gelen üyelerin desteklediği yerel örgütlere bırakılmıştır. İşgallerin yönetimi sürece kendiliğinden katılan kişileri de kapsayacak şekilde yeniden yapılandırıldı. Jowita işgalinde üniversiteden ve kentten gelenler için erişim, etkinliğin büyük bölümünde büyük ölçüde kısıtlanmamış olsa da en şiddetlisi Varşova vakasında olmak üzere sonraki işgaller giderek artan sınırlamalarla karşılaştı. Geleneksel akademik ritmi ve zamanı bozan bu açıklık, taleplerin müşterekleşmesini sağlarken, hepsinden önemlisi, işgal edilen binaların kolektif olarak yurt edinilmesi için zaman ve mekân yaratarak işgal kaynaklı karşı özneleşme süreçlerini başlattı. Katılan öğrencilerin birçoğu için işgalde paylaşılan vakit gerçek anlamda bir arada olmanın ilk deneyimi haline geldi. Pandemi izolasyonu ve atomizasyonunun izlerini taşıyan bu öğrenciler kendilerini tek, paylaşılan ve öz-yönetimli bir alanın içinde bularak kolektif bir güç ve fail olma duygusuyla tanıştılar.

Her bir vakada işgalin yönetiminden sorumlu merci demokratik öz-yönetimin klasik bir işçi örgütlenmesi biçimi olan genel kuruldu. Genel kurul, işgal süresince politik ve hücum amaçlı eylemlerin koordinasyonu ile medya iletişiminin sorumluluğunu üstlenmeye ek olarak mekânın organizasyonu, temizlik ve binayı işgal edenlerin gıda ihtiyaçlarının karşılanması gibi maddi meseleleri de üstlendi. Bu sayede tek, paylaşılan ve demokratik bir yönetim organı politik, üretim ve yeniden üretimle ilgili konuları toplayarak katılımcıları tam da taleplerin çağrısının denk düştüğü şeye, yani gerçek öz yönetimin bizzat yaşanılan deneyimine maruz bıraktı.

Aynı zamanda işgaller politik müşterekleşme süreçlerini de beraberinde getirmiştir. Bu süreçler, genellikle kentin farklı bölgelerine dağılan (Polonya üniversiteleri banliyö kampüslerinde toplanmamıştır) öğrencilere ve üniversite çalışanlarına yönelik diğer fakültelerdeki işgalci öğrenciler tarafından örgütlenen bildiri kampanyaları ile taleplerin kamusal alanda dile getirilmesini içeriyordu. Müşterekleştirilen yurtlar kolektif yaşamın ve siyasetin mekânları haline gelerek KMIP aktivistlerinin üniversitelerin diğer kısımlarına ve kente yönelik politik hamleleri için birer üs olarak işlev gördü. Bu üslerden kendi üretimleri olan ve hareketin siyasi organı ile geniş öğrenci kesimlerine yönelik bir mobilizasyon aracı olarak işlev gören ücretsiz “Öğrenci Alarmı”⁶ gazetesini dağıttılar.

⁶ Jowita'nın özelleştirilmesine karşı yürütülen mobilizasyon, otonom öğrenci gazetesi Öğrenci Alarmı'nın ilk sayısının yayımlanmasına yol açmıştı. O günden beri eğitim ve yaşam maliyetleri, işgal stratejileri, kampüslerdeki polis varlığı, öğrenci sömürüsü, yurtdaki yaşam koşulları, öğrenci ruh sağlığı ve kamu kantinleri gibi öğrenci yaşamının acil sorunlarını ele alan sekiz sayı yayımlandı. Her bir işgal etkinliğine o etkinlik için özel bir sayının yayımlanması eşlik etti. Böylelikle basılı gazete hem siyasi fikirler ile analizlerin taşıyıcısı, hem de daha ileri bir müşterekleşme aracı yani atomize olmuş üniversiteler içinde gerçek sosyal bağlar kurmaya bir gerekçe haline geldi. Bu durum 1989'dan bu yana Polonya'daki ilk ülke çaplı bağımsız öğrenci basını girişimidir.

Son olarak bu işgalin her birinin aynı zamanda birer eğitim momentine dönüştüğünü belirtmek gerek. Öğrenciler, üniversite yönetimlerinin bir sonraki hamlelerini bekleyerek geçen günleri doldurmak amacıyla kendi müfredatlarını organize ettiler. Bir diğer deyişle kendi eğitim süreçlerinin öz-örgütlenme sorumluluğunu üstlendiler. Davet ettikleri eğitimci arkadaşları arasında bir yanda tanınmış sol görüşlü profesörler, doktora sonrası araştırmacılar, uluslararası aktivistler ve yurt dışından Marksist akademisyenler yer alırken, diğer yanda konuşmacılar bizzat işgallere katılan lisans ve lisansüstü öğrencilerinden seçildi. Eğitim programı, öğrencilerin somut ihtiyaçlarına doğrudan yanıt verdi ve kendileri için varoluşsal, siyasi önem taşıyan meseleleri ele aldı. Bu program, günümüz Polonya üniversitelerinde genellikle ödenek, zaman ve mekân eksikliği nedeniyle yer bulamayan bir dizi kültürel etkinlikle tamamlandı.

Geçici ya da sadece kısmi olarak da olsa işgal yoluyla ücretli emek rejiminden geri çekilme ve kolektif yönetim yoluyla öğrencilerin emek rejimi simülasyonu ile iş gücü piyasasının yüklerinden nefes almalarını sağlayan müştereklerin oluşturulması (her ne kadar kimileri gün içinde normal derslerine devam edip işgale akşamları dönseler de) karşı özneleşme süreçlerini mümkün kılmıştır. Gerçek fikir alışverişleri, eğitim içeriği üzerinde sürdürülebilir bir odaklanma ve adil bir dava için verilen ortak mücadelenin yarattığı itici güç karşı özneleşmenin yeni hatlarının ortaya çıkmasını sağladı. Aynı zamanda bu süreçler, sermaye ve onun içine gömülü olan üniversite tarafından öğrencilere dayatılan özneleşmenin, yani kitleselleşmiş öğrenci-işçi kimliğinin sınırlarını keskinleştirmiştir. Burada tartışılan üç işgalden ikisinde, ortak araştırma pratikleri aracılığıyla özellikle önemli bir müşterekleşme süreci de harekete geçirildi. Bunlar, sonraki kitapların yayımlanmasıyla sonuçlandı ve hareketin daha da yaygınlaşması için anlamlı olduğu kadar politik açıdan yararlı olduğu da kanıtlanan bir kolektif öz-bilgi biçiminin üretilmesini sağladı.

Ortak Araştırma – Ortak Bilgi Üretimi

İşgal deneyimleri, işgaller sırasında yürütülen ortak araştırmaların bir sonucu olarak oraya çıkan iki kitapta özetlenmiş ve kolektif hafızada korunmuştur. Ortak araştırma; bilgi ile hareketin, öncü ile onu takip etmesi beklenen kitleler arasındaki yapay karşıtlığın ötesine geçen bir bilgi üretimi biçimidir. Müşterek bilgi üretiminin pratik bir sonucunu oluşturur. Bunu esnada ortak araştırma, toplumsal ve devrimci hareketlere liderlik eden geleneksel “organik entelektüel” veya “militan” temsilinden uzaklaşır (Roggero, 2011). Bunun yerine, bilginin bizzat hareket tarafından, hareket için ve hareketin içinde üretildiği bir formül önerir. Bu şekliyle ortak araştırma, teori ve siyasi eylem arasındaki karşıtlığı aşarak (Roggero, 2014), bunları kesintisiz bir süreç içinde diyalektik olarak birbirine bağlar. Bu anlamda ortak araştırma hareketin kendisi haline gelir; mücadelenin ve devam eden kolektif katılımın ritmiyle evrilir.

O halde ortak araştırma yoluyla harekete geçirilen bilgi ve mücadele diyalektiği tam olarak ne’den oluşur? Ortak araştırma, politik ekonomi eleştirisi unsurlarını

işçi sorgusu ile birleştirir ve böylelikle sınıfın teknik bileşiminin, politik örgütlenme biçimlerinin ve her ikisinin yeni karşı özneleşme biçimlerinin ortak üretimi içindeki eklemlesmesinin diyalektik bir sentezi haline gelir (Szadkowski & Krzeski 2025). Ortak araştırma, taleplerin devrimci bir sentezini mümkün hale getirir ve bir yandan karşı öznelğin oluşumunu kolaylaştırırken bir yandan da sermaye tarafından dayatılan öznelğin sınırlarını çizer. Temeli yaşayan bilgi üretimine dayanan ortak araştırma (Roggero, 2011), özellikle üniversite gibi kurumlarda kapitalist yapılara karşı ve bu yapıların ötesinde bir değişim gerçekleştirme odaklanır.

Ortak araştırmanın amacı ve birincil görevi siyasi müdahaledir (Alquati, 2019). Ortak araştırma belli bir öznelğin içinde bulunduğu durum hakkında nesnel bilgi toplamak için geliştirilmez. Tam tersine, sermayenin içinde, ona karşı ve onun ötesindeki mücadelelerin otonom kolektifleri güçlendiren bilgi üretimi süreçlerini harekete geçirmeyi amaçlar. Ortak araştırma özgül çatışmalardan doğar ve bir dizi eleştirel soru aracılığıyla bu çatışmaların sınırlarını, çelişkilerini ve olası geleceklerini haritalandırmaya hizmet eder. Amacı çatışmayı yaygınlaştırmak ve mücadele eden öznelıkların bir aracı olmaktır (Roggero, 2014). Araştırmayı yürütenler, bu çatışmaların aktif katılımcıdır; protesto hareketlerini içeriden güçlendirirler. Sonuç olarak, araştırmacı ile araştırılan arasındaki geleneksel ayırım ortadan kalkar. Bu yönden ortak araştırma, müşterek bilgi üretme hareketi ve öznelğin yeniden bileşimi yoluyla müşterekler ve öznelik ilişkisini yeniden eklemleyen en etkili araçlardan biridir.

Jowita yurdu işgali örneğinde bu görev özellikle zorlu bir niteliğe bürünmüştür. İşgalin ilk günlerinde kurulan ve tüm süreç boyunca bu metnin yazarı tarafından eşlik edilen bir aktivist ortak araştırma grubu, katılımcıların gözünden bir araç olarak işgalin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bir anket tasarlamaya koyulmuştur. Bu araç hem işgalin güçlendirilmesini kolaylaştırmayı hem de protestocu öğrencilerin bileşimi ile hangi koşullarda eğitim görüp protestoya katıldıklarına dair bilgi üretmeyi amaçlamıştır. Ortaya çıkan araştırma protokolü, tam dökümleri sonradan kitap halinde yayımlanan 57 mülakatın gerçekleştirilmesinde kullanılmıştır. Mülakatlar esnasında katılımcılara işgale katılma motivasyonlarının yanı sıra Polonya üniversitelerinde kurulması gereken alternatif toplumsal ilişkilere dair görüşleri de sorulmuştur. Ek olarak, bu olayın beş yıl sonra nasıl hatırlanacağını hayal ettikleri de sorulmuştur. Bu soru, bir gelecek ufkuna dair umutla bakma yetisini açıkça yeniden tesis etmeyi amaçlamaktadır.

Ortak araştırmanın maddi çıktısı olan iki kitap öğrencilerin bizzat kaleme aldığı belgesel materyalleri ve politik analizleri içeriyordu. İşgal yoluyla üretilen "bir arada olmanın sevincini" yansıtan ve eylemler sırasında harekete geçirilen duyguların güçlü taşıyıcıları olan çok sayıda fotoğraf ve görsel de bunlara eşlik ediyordu. Kitaplar olağanüstü hızda üretildi. İlk kitap, işgalin sona ermesinden yalnızca üç ay sonra önce açık erişimli bir PDF olarak yayımlandı. Kitabın üretimi aynı zamanda bir yayıneviyle bağı olan akademik bir çalışanın liderliği değil ama

desteğiyle bir grup öğrencinin el yazmasını hazırlama işini üstlendiği yatay çalışma biçimlerine dayanıyordu: metinlerin talep edilip düzenlenmesi, mülakatların deşifresi ve analizi, belgesel materyallerinin bir araya getirilmesi. Düzenli eğitim ve ücretli emek faaliyetlerinden “çalınan” vakitlerde, haftalık kolektif toplantılarla 500 sayfalık bir kitap ortaya çıkarıldı. Dijital dosya ve basılı versiyon Polonya genelinde üniversitelerde örgütlenen on üç toplantılı bir silsilede ücretsiz olarak dağıtıldı. Böylece bilginin yanında onun maddi taşıyıcısı olan kitap da giderek genişleyen öğrenci hareketinin gerçek bir müşteregi haline geldi.

Kitapların hedefleri netti. Önce olaylara dair hafızayı müşterekleştirmeyi amaçlıyorlardı. Polonyo’da öğrenci protestolarının ve işgallerin izleri genelde hızla silinme eğiliminde olduğundan öğrenci hareketinin geçici olarak güçlendiği anların hatırası toplumsal hafızadan silinir gider. İkincil hedef ise protestoya katılanların eylemlere dair anlatısını sabitleyecek, siyasetçilerin ve üniversite yönetimlerinin vaatlerini güvence altına alacak sosyal ve maddi bir “olgunun” oluşturulmasıydı. İki kitap da bizzat öğrenci hareketi tarafından yayımlanan siyasi bildirgeler, yani siyasetçilere, yönetimlere ve genel kamuoyuna hitap eden talepler işlevi gördü. Üçüncüsü, yayınların içeriği kapsayıcı ve müşterekleştirici işgallerin nasıl yürütüleceğine ilişkin pratik el kitapları ve bu eylem repertuarının nasıl geliştirileceğine dair süregelen kolektif düşünme araçları olarak tasarlanmıştı. Anti-komünist Polonya’da protestoları örgütlemekle ilgili pratik bilgi aktivist uygulamalardan ve hafızadan neredeyse tamamen dışlanmıştı. Ortak araştırmayı yürüten öğrenciler bu bilgiyi harekete geri kazandırarak yeni bir karşı özneleşme şekli için kayda değer bir temel atmış oldular. Bunun yansımaları Jowito hakkındaki kitabın yayımlanmasından yalnızca birkaç ay sonra Polonya üniversitelerinde yeni geri kazanılan bu yöntem ve taktiklerden fiilen beslenen ve Filistin’i destekleyen işgaller ortaya çıktığında açıkça görüldü. Eğer 2023-2025 mücadele döngüsünün somut bir pratik sonucu belirtilecekse bu, Polonya’da işgalin meşru bir öğrenci eylemi olarak yeniden “doğallaşması” olurdu. Son olarak dördüncü hedef ise kitapların ve ücretsiz dağıtımların öğrenci hareketini genişletmek için birer araç teşkil etmesiydi. Tartışma toplantıları silsilesi Polonya’daki en büyük üniversitelerden bir kaçına ulaştı ve KMIP örgütlerinin daha da genişlemesiyle sonuçlandı.

Müşterek Öznelliğin Yeniden Bileşimi

İşgal döngüsü, öğrenci özneliği ile mücadeleler esnasında üretilen müştereklerin birbirine yeniden eklenmesini sağladı. Paylaşılan deneyimler, bilgiler, geliştirilen pratik araçlar, ortak bir kültür ve kitaplarla sınırlı olmayan çok sayıda yayın yoluyla ifade edilen yeni bir dil yaygınlaşan hareketin kontrolündeki kaynaklar haline aldı. Bu sayede, işgal edilen binaların hiçbiri sonradan fiili kullanım amacıyla geri alınmasa da müşterekler alanı için büyük ölçüde genişledi. Ayrıca öğrencilerin üniversitede tesis etmeye çalıştıkları, temeli müştereklere dayanan hedef toplumsal ilişkilerle ilgili yeni bir vizyon somutlaştı. Jowita işgali katılımcılarından Aleksandra Taran, “Uğrunda mücadele ettiğiniz alternatif

üniversite neye benzerdi?" sorusuna diğer işgalcilerin de paylaştığı yaygın bir görüş olan şu yanıtı verdi (Kalbarczyk vd., 2024, s. 113):

Örneğin, aynı bunun gibi, buradaki gibi. Aşağıdan yukarıya örgütlenebilen bir alan, öğrencilerin üniversitenin nasıl olacağına dair gerçekten söz sahibi olduğu bir alan olurdu. Akademik topluluğun sadece minik bir kesimini temsil eden o zavallı öğrenci konseyi aracılığıyla değil de, hangi içeriklerin erişilebilir olması gerektiğine doğrudan bizlerin karar vermesine olanak tanıyan bir yöntemle. Öğrenci yaşamı nasıl olmalı, nelere ihtiyaç duyuyoruz, sorunlarımız neler... Bana öyle geliyor ki bu şekilde bir ideal üniversite bu işgalin geleceğe yansıtılmış hali olurdu.

Alternatif üniversite, kolektif öz-yönetim deneyiminin ve yeniden üretimi ücretli emek mecburiyetinin ötesinde olanaklı kılan kapsayıcı bir müşterekler alanının geleceğe yansıtılmış bir hali (ekstrapolasyonu) olacaktır. İşgalcilerin uğruna mücadele ettiği ve bileşenlerini işgalin yapıcı süreci aracılığıyla eklemlemeyi başardıkları müşterek üniversite, otonom ve öz-yönetimli bir kurum olacaktır. Bu kurumda yalnızca maddi koşullar değil, eğitim sürecinin kendisi de müşterekleştirilecek ve yer yer öz-eğitim formunu alacaktır. Müfredatın ve öğrenme rotalarının kolektif olarak biçimlendirilmesine olanak tanıyan açık bir alan olacaktır. Günümüz Polonya üniversitesinin üzerine çöreklenen çeşitli demokrasi simülasyonlarından bir kaçış sağlayacaktır. Kitlesele öğrenci-işçinin nefes alabileceği bir yer, daimi üretkenlik zorunluluğundan geçici olarak geri çekilmiş bir antagonist otonomi alanı olacaktır. Bilginin, akademik eğitim deneyiminin, yönetimin, politik eylemin ve nihayetinde zaman ile mekânın işgaller yoluyla tetiklenen müşterekleştirme süreçleri öğrenci özneliği ile müşterekler arasında yeni bir karşılaşmaya yol açmıştır. Bu sırada öğrenci özneliğinin bugüne kadar süren yeniden bileşim sürecini başlatmışlardır. Sermaye ayrışmadan beslenir: Öğrenci-işçi öznelliklerinin, kendi kolektif güçlerini hissedebilecekleri mekânlardan ve anlardan eklemsizleştirilmesinden güç alır. Sermaye, kitlesele öğrenci-işçiyi ancak ve ancak atomizasyon ve yabancılaşma aracılığıyla ayrıştırmak suretiyle bir araya getirir.

Üniversite mekânları arasında hızlıca hareket etme mecburiyeti, zamanı ve mekânı paylaşma olanaklarının eksikliği ya da başka bir ifadeyle yoğun bir müşterekler dokusunun yokluğu, bu yabancılaştırıcı deneyiminin temelidir. Ne de olsa kapitalist Polonya'daki üniversiteler bu koşula rağmen emek gücünün en fazla yoğunlaştığı yerler olmayı sürdürmektedir. Polonya'nın pek çok büyük kentinde üniversiteler hem en büyük işverenler arasında yer almaktadır hem de bireysel yaşamın en fazla aracılık edildiği kurumlardır. Tam da bu sebeple üniversiteler her şeye rağmen siyasi hareketlilik için özellikle elverişli sahalardır.

2023-2025 öğrenci mücadele silsilesini oluşturan işgaller, hemen o anda somut bir zaferle sonuçlanmamış olsa dahi, kitlesele öğrenci-işçinin gündelik sorunlarına ışık tutmaktan çok daha fazlasını başarmıştır. Bu işgaller, yükseköğretim sistemi aracılığı ile yürütülen kapitalist dolaşımın homojen ve monoton zamanında bir

kopuş yaratmıştır. İşgaller, zaman ve mekân üzerindeki denetimin geçici de olsa geri alınarak müşterek bilgi üretimi adına gerekli koşulların oluşturulduğu anlar olarak tarihe geçmiştir. Bu müşterek bilgi, yalnızca ortak hafızanın bir taşıyıcısı ya da kolektif eylemle ilgili önemli bir ders olmakla kalmayıp, yeni bir antagonist öznellik biçiminin yeniden bileşimine katkıda bulunan bir güce dönüşmüştür. Polonya'daki yeni öğrenci hareketi işgaller aracılığıyla hem devlet yapılarına (söz verip tutmayan bir bakana), hem akademik yapılara (akademik demokrasinin vitrin karakteri ile resmi öğrenci temsilciliğinin illüzyonel doğasına), hem de kapitalist yapılara karşı antagonist bir tutum sergileyerek kendini ortaya koymuştur. Bu anlamda hareket, Alexander Means'ın "müşterek kurum" (hareket tarafından, hareket için, hareketin içinde bir hareket) olarak tanımladığı yapının taşıyıcısı haline gelmiştir (Means, 2014, s. 134). Görünen o ki bugün Jowita ve Kamionka işgalleri çerçevesinde kurulan koalisyonların bir sonucu olan özyönetimli öğrenci-işçi-kiracı özneliği, gelecekteki üniversite mücadeleleri için tek tohum yatağı olma ihtimali taşır. Öğrenciler yaşam zamanını dur durak bilmeden praya tercüme eden kapitalist bir toplumda gerçekten demokratik ve özgür bir yükseköğretimin var olamayacağını doğru teşhis etmişlerdir. Bu şekilde bir eğitim ancak "mevcut durumun ortadan kaldırıldığı" bir harekette ortaya çıkabilir. Bu eğitimin temeli müştereklerde olmalı, müştereklerin genişletilmesine odaklanmalıdır. Öğrenci özneliği ile üniversite müştereklerinin öz-yönetimi karşılaşmasının barındırdığı devrimci potansiyel, ne kadar sınırlı olursa olsun, Polonya'daki kapitalist yaşamın tekdüze ritminde bir gedik açmakta; bu haliyle bir umut ufku sunmaktadır. Mücadele yoluyla elde edilen üniversiteler üzerindeki kolektif denetim, daha nitelikli bir eğitim için tek çıkış noktasıdır.

Kaynakça

- Alquati, R. (2019). Co-research and worker's inquiry. *South Atlantic Quarterly*, 118(2), 470–478.
- Antonowicz, A., Bijak, F., Dziundzio, A., Małcki, D., Mitka, P., Parulski, P., Pupiec, M., Szadkowski, K., & Wilczyńska, G. (Eds.). (2024). *Kamionka zostanie. Rok studenckich okupacji*. Wydawnictwo Ekonomiczne Heterodox.
- Antonowicz, D. (2015). *Między siłą globalnych procesów a lokalną tradycją. Polskie szkolnictwo wyższe w dobie przemian*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Bousquet, M. (2008). *How the university works: Higher education and the low-wage nation*. New York University Press.
- Caffentzis, G. (2013). *In letters of blood and fire: Work, machines, and the crisis of capitalism*. PM Press.

- CBRE Research. (2025). *Prywatne akademiki w Polsce - czas nowych obiektów*. CBRE.
- De Angelis, M. (2017). *Omnia sunt communia: On the commons and the transformation to post-capitalism*. Bloomsbury Academic.
- Federici, S. (2018). *Re-enchanting the world: Feminism and the politics of the commons*. PM Press.
- Ford, D. (2017). *Communist study: Education for the commons*. Lexington Books.
- Graeber, D. (2018). *Bullshit jobs: A theory*. Simon & Schuster.
- Grzelak, J. C., Mańkowska, Z., & Wilczyńska, G. (2024). *Jak (nie) przeżyć na uczelni. Raport o akademikach Uniwersytetu Warszawskiego*. Inicjatywa Pracownicza.
- Haiven, M. (2014). *Crises of imagination, crises of power: Capitalism, creativity and the commons*. Zed Books.
- Hardt, M., & Negri, A. (2009). *Commonwealth*. Belknap Press.
- Harvey, D. (2003). *The new imperialism*. Oxford University Press.
- Holloway, J. (2015). Read Capital: The first sentence: Or, Capital starts with wealth, not with the commodity. *Historical Materialism*, 23(3), 3–26.
- Kalbarczyk, M., Ochwat, A., Radomski, S., Szadkowski, K., Straszewski, J., Taran, A., & Wilczyńska, G. (2024). *Jowita zostaje: Historia 10 dni ruchu studenckiego*. Wydawnictwo Ekonomiczne Heterodox.
- Kwiek, M., & Szadkowski, K. (2018). Higher education systems and institutions, Poland. In *Encyclopedia of international higher education systems and institutions* (pp. 1-9). Springer.
- Lazzarato, M. (2012). *The making of indebted man: An essay on the neoliberal condition*. Semiotext(e).
- Lazzarato, M. (2015). *Governing by debt*. Semiotext(e).
- Lazzarato, M. (2025). *War and money: The imperialism of the dollar*. Verso.
- Lukács, G. (1978a). *History and class consciousness: Studies in Marxist dialectics*. MIT Press.
- Lukács, G. (1978b). *Ontology of social being, Volume 2: Marx*. Merlin Press.
- Means, A. J. (2014). Educational commons and the new radical democratic imaginary. *Critical Studies in Education*, 55(2), 122-137.
- Negri, A. (2023). *The common*. Polity Press.
- The occupation cookbook, or the model of the occupation of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb*. (2011). Minor Compositions.

- Piątkowski, M. (2025). *Europe's growth champion: Insights from the economic rise of Poland* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Rikowski, G. (2000). The rise of the student-worker. In *A compact for higher education* (pp. 192-206). Routledge.
- Roggero, G. (2010). Five theses on the common. *Rethinking Marxism*, 22(3), 357–373.
- Roggero, G. (2011). *The production of living knowledge: The crisis of the university and the transformation of labor in Europe and North America*. Temple University Press.
- Roggero, G. (2014). Notes on framing and re-inventing co-research. *Ephemera*, 14(3), 511–519.
- Roggero, G. (2023). *Italian operaismo: Genealogy, history, method*. MIT Press.
- Roxå, T., & Mårtensson, K. (2014). Higher education commons—A framework for comparison of midlevel units in higher education organizations. *European Journal of Higher Education*, 4(4), 303–316.
- Slater, G. B. (2014). Constituting common subjects: Toward an education against enclosure. *Educational Studies*, 50(6), 537-553.
- Sowa, J., & Szadkowski, K. (Eds.). (2011). *Edu-factory: Samoorganizacja i opór w fabrykach wiedzy*. Korporacja Ha!art.
- Szadkowski, K. (2017). The university of the common: Beyond the contradictions of higher education subsumed under capital. In *The future of university education* (pp. 39–62). Palgrave Macmillan.
- Szadkowski, K. (2019). The common in higher education: A conceptual approach. *Higher Education*, 78(2), 241–255.
- Szadkowski, K. (2023). Marxism, (higher) education, and the commons. In *The Palgrave international handbook of Marxism and education* (pp. 489-508). Palgrave Macmillan.
- Szadkowski, K., & Krzeski, J. (2025). *A Marxist critique of the ruined university*. Springer.
- Tronti, M. (2019). *Workers and capital*. Verso.
- Zarycki, T. (2023). Naturalizując wywłaszczenia jako warunek modernizacji: Interpretacja wizji „Polskiego Złotego Wieku” Marcina Piątkowskiego z perspektywy teorii zależności. *Przegląd Socjologiczny*, 72(1), 25-52.